

RECENZIÓK

HODOSSY-TAKÁCS ELŐD:

A szerkesztő könyvespolca...

A Studia elindulása óta rendszeresen közlünk könyvismertetésekkel. A recenziók általában a szerkesztőbizottság felkérésére készülnek, igyekszünk írásokat közölni a DRHE saját kiadványairól, illetve a DRHE oktatóinak köteteiről, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy segítsük ezeket bekapcsolni a tudományos élet vérkeringésébe. Ezen kívül mindig térítékre kerül néhány olyan könyv is, melyek nem tartoznak az előbbi kategóriába, de valamelyikünk fontosnak érzi, akár azért, mert impulzív, akár azért, mert egyszerűen hasznos egy újabb mű. Rovatunk ezt a megfontolást viszi tovább, azzal a különbséggel, hogy a „szerkesztő könyvespolca” egyértelműen szubjektív válogatáson alapul. A szerkesztő ír is; ebben a rovatban néhány olyan könyvről tesz említést, mely számára meghatározó volt az elmúlt időszakban.

E sorok írója igyekszik tudatosan törekedni arra, hogy könyvespolcán átfogó művek és egy-egy periférikus terület különleges monográfiái egyaránt helyet kapjanak. Mindkettő fontos, de érzésem szerint helyesen összeválogatott könyvtárról csak akkor beszélhetünk, ha ezek egyensúlya adott, és természetesen egy-egy szűkebb kutatási terület eseté-

ben törekednünk kell a minél teljesebb gyűjtemény összeállítására. Ha ezeket a szempontokat egyszerre mérlegeljük, a közelmúlt könyvtermése határozottan jónak mondható.

A nagy összefoglaló művek sorában mindig kiemelkedő esemény, ha egy új lexikon lát napvilágot. A biblikus tudományművelés tapasztalata az, hogy átfogó, több kötetes, teljességre törekvő lexikonok vagy kommentársorozatok évtizedeken át meghatározóak lehetnek. Angol nyelvterületen ennek szép példája az, ahogy az 1992-ben megjelent, hat kötetes *The Anchor Bible Dictionary* (közismerten: ABD; főszerkesztő: David Noel Freedman, Doubleday) néhány év alatt a klasszikusnak nevezhető *The Interpreter's Dictionary of the Bible* (IDB, Abingdon Press) helyébe lépett. További hasonlóság a két vállalkozás között, hogy mindkét lexikon egy-egy kommentársorozatot kísér. Az ABD piacra kerülése óta eltelt két évtizedben sok minden történt a biblikus kutatások területén, mégis, a kiadók csak nagyon óvatosan vállalkoznak egy ilyen monumentális méretű, ebből adódóan több tucat szerző és szerkesztő összehangolt munkáját igénylő mű megjelenítésére. Végül az Abingdon Press lépett, és 2006 és 2009 között, öt kötetben nap-

világot látott a *The New Interpreter's Dictionary of the Bible* (NIDB, főszerkesztő: Katharine Doob Sakenfeld), követve a hagyományokat, vagyis egy kommentársorozat kíséretében. A lexikon remekül kiegészíti a korábbiakat, értelemszerűen frissült a bibliográfia, és egyes hosszú, nagy cikkek valóban szisztematikusan mutatják fel a legújabb ismereteket. Egyetlen példát ragadva ki: az elmúlt két évtized valóban áttörést hozott az ókori Izrael társadalmának vizsgálata terén (ehhez ld. jelen számban Kustár Zoltán ismertetését R. Kessler könyvéről). Átgondoltuk és újraértelmeztük a törzsiség és az államiság fogalmait, az antropológia területéről érkező terminusok honosodtak meg a biblialtudományban, stb. Az ABD-ben viszont nincs szócikk, ami önállóan a törzsszel, törzsi területekkel foglalkozna antropológiai szempontok mérlegelése mellett. Richard D. Nelson két szócikke (Tribe; ill. Tribes, territories of – NIDB 5,665–676) tehát rendkívül üdvözlendő, még akkor is, ha a témának épp jelenlegi nyitott volta miatt vannak vitatott területei, viszont a lexikon műfajából következően Nelson a konszenzust igyekszik felmutatni.

A periférikus, bár különleges könyvek közt keresgélve egy új sorozatról érdemes szólni. Az Eisenbrauns kiadó (Winona Lake, Indiana, USA) jóvoltából és az archeológiai kutatásokat nyomon követő kutatók nagy örömeire 2011-ben rögtön három kötetel indult el a *History, Archaeology and the Culture of the Levant* (HACL) sorozata. Az első kötet Deborah O'Daniel Cantrell munkája: *The Horsemen of Israel. Horses and Chariotry in Monarchic Israel (Ninth-Eight Centuries B.C.E.)*. A kötet jellegéből adódóan azzal kezdődik, amivel kell: tisztázza, hogy mit értünk a ló és

a harcászat összefüggésén, hiszen a ló egyes számú használati területét itt kell keresni. Ezt követően külön foglalkozik a lovakkal, a harci kocsik kérdéskörével (domborzat, használhatóság, csatlakozó városépítészeti kérdések), és az istállózással. A kötetről eddig csak egy tudományos és egy magazin-jellegű folyóiratban megjelent recenzióval találkoztam (a BASOR, illetve a BAR közölte ezeket). Magam részéről érdekesnek találok a Megiddói feltételezett istállóról szóló részt, elsősorban azért, mert nyilvánvalóan olyan ember a szerző, aki romokat is, és lovat is látott már, így képes megfelelő árnyaltsággal vizsgálni a funkcionalitás kérdéseit is. A második könyv személyes kedvenc: Kenneth C. Way: *Donkeys in the Biblical World. Ceremony and Symbol*. A szamar, ez az egyszerű hátszállat évezredek óta a hátán vitte a közel-keleti kultúrát, ezért azt kell mondanunk: már megérdemelte, hogy egy könyv szóljon róla! A mindennapok elképzelhetetlenek voltak a szamarak folyamatos használata nélkül, így az sem meglepő, hogy a szerző az ókori keleti anyag összefoglalása nyomán 21 olyan területet nevesít, ahol a szamarak praktikusán, szimbolikusan, vagy ceremoniálisan szerepet játszottak (97–102). A harmadik kötet Angela R. Roskop munkája: *The Wilderness Itineraries. Genre, Geography, and the Growth of the Torah*. Ennek a könyvnek a különlegessége nem az, hogy igazságot tesz a pusztai vándorláshoz kapcsolódó összebékíthetetlen tudományos, és néha tudománytalan teóriák között. A szerző abban nyújt különlegest, hogy közel hozza az olvasóhoz az izraeli írónok világát, aki egyszerre konzervatív, mivel hagyományt rögzít; és innovatív, hisz munkája végeredménye a Tóra maga!

Egy szerzőnek mindig különös öröme, ha könyve megjelenése után újabb és újabb kötetek látnak napvilágot saját írása témájában. Ezek hozzásegítenek ahhoz, hogy folyamatosan ébren tartsuk érdeklődésünket egy olyan területen, ahol ismereteinket egy adott pillanatban összefoglaltuk, és monográfia formájában közzétettük. Móáb-könyvem megjelenése óta lassan eltelik öt év, és született ez idő alatt két jelentős tanulmánykötet, melyek a részletkérdések tekintetében fontos eligazítást adnak. 2009-ben jelent meg egykori ásatási igazgatóm, P. M. Daviau tiszteletére egy fontos mű: *Studies on Iron Age Moab and Neighbouring Areas in Honour of Michèle Daviau* (szerk. Piotr Bienkowski, Peeters, Leuven). Tematikus tisztelegő kötetről van szó, amiben a kutatók áttekintik a vaskori Móábbal kapcsolatos legutóbbi régészeti feltárásokat, eredményeket. A másik kötet értékelő visszatekintés egy több évtizedes munkára: *The Madaba Plains Project. Forty Years of Archaeological Research into Jordan's Past*. (szerk.: Douglas R. Clark, Larry G. Herr, Øystein S. LaBianca, Randall W. Younker. Equinox, Scheffield, 2011.) Negyven év kutatási eredményeit összefoglalni egyetlen kötetben szinte lehetetlen vállalkozás – a szerkesztők, szerzők, tisztelegők mégis erre vállalkoztak.

Végül egy olyan összefoglaló munka, amely témájában nem, de módszerében messzemenően újszerű. Neil MacGregor, a világ egyik legjelentősebb múzeumának, a British Museum-nak a gyűjteményéből kiindulva dolgozta fel a világtörténelmet. Ennek a munkának nagy internetes támogatása volt, majd a BBC közreműködésével a hagyományos médiumok útján sugárzott sorozatot követően összefoglaló könyvben is megjelent az anyag. A cím sokat sejtet:

A History of the World in 100 objects (Penguin books paperback, 2012). A kételkedő olvasó kérdése ez: lehetséges, és módszertanilag helyes egy ilyen megközelítés? Létezik az a gyűjtemény, amelyben fellelhető 100 olyan tárgy, melyek által felvázolható a világtörténelem keresztmetszete? Aki járt már a British Museumban, és nem csak a kötelezőt teljesítette, az nyugodt lélekkel válaszolhat erre a kérdésre igennel. Létezik ez a gyűjtemény, Londonban – a British Museumról van szó; Neil MacGregor pedig a patinás intézmény igazgatója (korábban a National Gallery-t vezette). A párosítás tehát tökéletes: egy alkalmas gyűjtemény és egy alkalmas személy. A végeredmény pedig egyszerre döbbenetes, izgalmas, olvasmányos és ötletes. Egy-egy tárgy mögött ugyanis valóban társadalmak, korszakok, uralkodók és egyszerű emberek, hatalmi gépezetek, hadseregek, meg egyszerű földművesek és kereskedők tárulnak fel. Ez a könyv több szempontból is jövőbe mutat. Megmutatja, hogy lehetséges ismeretterjesztés a hagyományos médiumok, az internet és a múzeumi gyűjtemények együttműködésével. Ha ugyanis valaki hallott egy részt a BBC adásában, vagy kézbevette a könyvet, az felmehet a múzeum honlapjára is, ahol tökéletes felbontású képeket és további információkat talál. Ha pedig nem bír magával, és meg is akarja nézni saját szemével az adott tárgyat, egy kattintás, és máris látja a múzeumi helyet, ahová mennie kell, és mindent megnézhet – azaz majdnem mindent: van néhány különleges kezelést igénylő textilá, amelynek folyamatos kiállítása nem lehetséges. Az pedig már csak a koronája az egésznek, hogy a nevezett gyűjtemény látogatása mindenki számára ingyenes. Ezenkívül az derül ki ebből

a könyvből, hogy innovatív módon megközelítve a témát, igenis érdemes újra hozzáfogni, és feldolgozni sokak által vizsgált területeket. Megszámlálhatatlan

világtörténeti összefoglalás született különböző kiadók gondozásában; de ezt a könyvet nagy kár lett volna nem megírni, és nagy kár lenne nem olvasni.